

Muhafazakâr-Modernist Bir Cumhuriyet Aydını: Nurettin Topçu'nun Eğitim Görüşleri

Doç. Dr. Mustafa GÜNDÜZ*

Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İstanbul / Türkiye

Öz

Cumhuriyet döneminin özgün eğitim ve ahlâkçılarından biri Nurettin Topçu'dur. Hayatı, mücadele azmi, kararlılığı, ciddiyeti, tercih ettiği yöntem, kullandığı kavramlar ve bilgi edinme türü onu çağdaşı aydınlardan belirgin bir şekilde farklılaştırır. Hayatın her meselesiyle ilgilenen Topçu, eğitime hususî bir yer verir ve Türkiye'nin köklü bir maarif davasına sahip olduğunu belirtir. Ona göre Türkiye'de eğitimin millîlik vasfında ciddi sorun vardır. Türk eğitim sistemi gerek amaç, gerekse felsefe ve yöntem bakımından oldukça problemlidir. Batı kökenli sistemler ülkenin eğitim sistemini felç etmiştir. Bu kötüye gidişin başlangıcı çok öncelere dayanmaktadır. Ona göre medreseler skolastizmin merkezi olmuştur, yerine kurulan mektepler ise Batı hayatını taklit etmekle aynı mirası sürdürmüştür. Eğitim sisteminin diğer en önemli meseleleri yabancı okullar, yabancı dille eğitim ve özel okullardır. Din ve ahlâk eğitimi alanında büyük bir çöküntü yaşanmaktadır. 1950 sonrası din ve ahlâk eğitimi ve din adamlarına şiddetli eleştiriler yönelten Topçu, hem tamamıyla millî, devlet kontrolünde bir eğitim hayatını savunur hem de devlet eliyle verilen din eğitimine kesinlikle karşı çıkar. Bu yazıda muhafazakâr kimliğiyle tanınan isyan ahlâkının öncü ismi, Anadoluçuluk siyasetinin savunucusu Nurettin Topçu'nun eğitimin ve eğitimcinin farklı sorunlarına nasıl baktığı, bu konulara ne tür eleştiri ve öneri getirdiği, çözümler sunduğu eleştirel bir yöntemle tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nurettin Topçu; Ahlâk eğitimi; Din eğitimi; Gençlik; Yabancı okullar; Özel okullar.

* Sorumlu Yazar.

Tel: +90 212 383 48 07

E-posta:mgunduz@yildiz.edu.tr

A Conservative-Modernist Republican Intellectual: Nurettin Topçu and His Educational Views

Abstract

Nurettin Topçu is one of the prominent educator and moralist of Republican period. His struggle for life, stability, seriousness, methods, concepts that he used, and obtaining of knowledge, makes him significantly different among the contemporary intellectual. Topçu thought with every issue of the life and have made a special place for education and remarked that Turkey has deep rooted educational problems. According to him, nationalistic character of Turkish education has serious problems. Educational system quite troubled in term of both aims and philosophy. Western origin systems have crippled the educational system. The initiation of this bad situation goes too back. In addition to him, madrassas became a center of scholastic, and the new schools which was opened instead of them, continued the same legacy by imitating Western life. Foreign schools, teaching with foreign language and private schools are other basic problems of the educational system. There are the great depression in the field of teaching of religion and morale. Topçu severely criticized the religious functionaries and teaching of religion and morale methods after 1950. He defended an educational life that completely national and under control of the state, but he definitely rejected religious education given by the state. In this paper, it has been argued that how Nurettin Topçu who is recognized with his pro-conservative identity and known as the leading name of "Ethics of Revolt" as well as the defender of Anatolianism policy evaluated the different problems of education and educators, how he analysed and criticised such matters and what kind of proposals he offered on these problems by a way of criticizing some of his views.

Keywords: Nurettin Topçu; Teaching of morality; Youth; Foreign schools; Private schools; Religious education.

Extended Summary

Purpose

The purpose of this study is to discuss the opinions of Nurettin

Topçu, who is an outstanding thinker of Republican era in Turkey, on educational and cultural life through his own works. In this paper Topçu's view on education is not analyzed in detail and those views are not compared with the views of the other thinkers and educators in the field. The main purpose of this study is to summarize Topçu's views on different perspectives of education (primary school, secondary school, higher education, religious and moral education).

Method

The book called "*Türkiye'nin Maarif Davası*" contains the views of Nurettin Topçu on education and instruction widely. Therefore a literature review is made focusing on this book generally in this paper.

Findings and Result

Nurettin Topçu is one of the privileged personages in Republican era of Turkey in terms of literature, education, art, religion/ Islamic mysticism, thought, policy and culture. The eminent characters of Topçu, which differentiate him from coevals and alike, are his loneliness, his interaction with Islamic mysticism and his theoretical and literary contributions to Turkey's educational and cultural life. Other than this, he is a passive actionist with low profile, who devoted his life in an active action field in order to realize his aforementioned theoretical ideals.

When Topçu's views on education are searched, the key concept would be "morality" and "nationality" or "nationalism". The other concepts that can also follow are "rebellion, responsibility, motion,

locality and individuality”. Certainly he widely mentioned the other concepts of educational and cultural life such as “teacher, student, high school, exam, religious education and instruction, course book, special education, teaching language as a second language etc.” Considering these aspects Topçu handled more or less the educational life universally. He explained the education system without neglecting the dimensions of language, philosophy, logic, history and psychology. While doing this Topçu frequently considers the historical and sociological perspectives. He was also in a reckoning with the materialist, positivist and secular minds of his time.

The leading topic that he criticized was the lack of authenticity in the field of education. He also criticized strongly the imitation of West and the effects of the schools established with the help of foreign countries. At the end he revealed his request that the whole education system should be altered. According to him it is impossible to reach a positive result by renovating the existing education system. It is because this system is the application of capitalist minds that leaks into the very little cells. The reforms about the issues related with the university system, religious education and the relationship of government with religion, will not serve the purpose unless the philosophical foundation and the curriculum of primary level and secondary level education has changed.

Topçu dreams making a government centered education system real that highly includes national patterns. This desire, which may be seen as interesting and ironic, reveals Topçu’s favor of government and

his trust in government. As thinking an education system must not be free from government, Topçu considers the schools that are not under supervision and control of government as enemies of the society. According to him a national education can be only the education that is provided by government. However Topçu is in a contradiction when the topic comes to the religious education dominating by government. For him the present religious education and instruction is consists of trickeries, taking advantage of the ecclesiastics work under government and exploiting the religion via ecclesiastics.

Nurettin Topçu criticizes universities strongly and points these institutions as the most terrible, corrupted and groveling places. It can be said that his being not hired by the university even though he deserve the place, plays a big role in this harsh critics. However he never mentioned about concrete proposals including the higher education system that he dreamed of.

It cannot be said that Topçu has constructed a consistent conceptualizing in the presence of the modern world's crisis. Of course it is a great value of him to make the theory of the principals about 'rebellion ethics, to account for and to call account' in moral world. However comparing with his conceptualizing the universal educational world, Topçu's comments and discourses about particular subtopics are vague. His determinations and advices for individuals are vivid and impressive.

Nurettin Topçu is considered as the most important representative

of the populist idee following Ziya Gökalp. It would offer significant contribution to searching solution, if new generation and the relevant people in each level of our education system, which is experiencing now a serious moral depression and crisis, read, interpret and even, reconstruct this kind of activist and theorist in the field of education.

Giriş

Nurettin Topçu'nun Hayatı ve Eserleri

Ataları Erzurum'un köklü ailelerinden Topçuzâdelere olan, Topçuzade Ahmet Efendi ve Fatma Hanım'ın oğlu Nurettin, 7 Kasım 1909'da İstanbul'da doğdu¹. Dedesi Osman Efendi Erzurum'un Ruslar tarafından işgali sırasında askerlik görevini topçu olarak yapmasından dolayı bu lakabı aldığı ve daha sonra da soyad olarak benimsendiği bilinmektedir.

Önceleri hububât alım-satımı ile uğraşırken sonradan canlı hayvan ticaretine başlayan babası, bir süre sonra İstanbul'a yerleşmiştir. Nurettin, altı yaşında Bezmiâlem Valide Sultan Mektebi ana kısmını sonra da Büyük Reşit Paşa Numune Mektebi'ni bitirmiştir. Daha sonraki yıllarda Nurettin, orta tahsil için Vefa İdadisi'ne başlamıştır. Lise tahsilini İstanbul Erkek Lisesi'nde tamamlayan Nurettin, ortaöğretimi boyunca felsefeye merak salmış, Avrupa'da tahsil görebilmek için imtihanlara girmiş ve 1928 yılında yurtdışında ihtisas yapma hakkı kazanmıştır. Fransa'ya giden Nurettin, önce Fransızca öğrenmek ve

¹ Nurettin Topçu'nun hayatı, eserleri ve düşünceleri hakkında yapılmış en mütakâmil çalışma talebelerinden İsmail Kara'nın editörlüğünde hazırlanan eserdir. Buraya alınan biyografi ilgili eserden özetlenmiştir: Kara İ. (2009). *Nurettin Topçu*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, s.13 vd.

lise fark derslerini tamamlamak için Aix Lisesine kaydolmuştur. Deneme tarzında daha çok toplumsal içerikli ilk yazılarını da bu yıllarda yazarak üye olduğu sosyoloji cemiyetine göndermeye başlamıştır. Bu yıllarda, karşısına çıkan ve fikrî olarak ömrünün sonunda kadar bir anlamda etkisi altında kalacağı Maurice Blondel'den dersler almaya başlamıştır. Kısa bir süre sonra tahsiline felsefe, ahlâk ve san'at tarihi çalıştığı Strasbourg Üniversitesi'nde devam etmiştir. Fransa'da öğrenci olarak bulunduğu dönemde kendinden önce Paris'e giden ve Türkiye'ye döndükten sonra fikrî alanda beraber olacağı Ali Fuat Başgil, Remzi Oğuz Arık, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Cevdet Perin ve Bedrettin Tuncer'le tanışmıştır.

Nurettin Topçu'nun meslek hayatında derin bir yeri olan İslâm tasavvufu ve özellikle de vahdet-i vücudçu düşünce ve kavrayışla tanışması büyük oranda iki önemli hocası, oryantalist Maurice Blondel ve Massignon sayesinde gerçekleşmiştir. Bir süre Strasbourg'da felsefe öğrenimi gördükten sonra dünyanın en önemli Sosyoloji Fakültesi Sorbonne'da doktora yapmaya başlamıştır. Bu arada farklı dersler ve konularla ilgilenmiş ve başta psikoloji olmak üzere, estetik, mantık, sanat ve arkeoloji gibi alanlarda eğitim almıştır. Bir taraftan da doktora eğitimine devam etmiş ve 1934'te Sorbonne'da doktora veren ilk Türk öğrenci unvanını almıştır. Topçu, Fransızcası *Conformisme et Révolt* olan ve Türkçeye ancak 1995'te *İsyan Ahlâkı* başlığıyla tercüme edilen tezi önce Fransa'da basılmıştır.

Fransa'dan döndükten sonra Galatasaray Lisesi'nde felsefe öğretmenini olarak göreve başlamıştır. Bu arada ilk Meclis'te muhalefet

lideri olan Hüseyin Avni Ulaş'ın üvey kızı Fethiye Hanım'la evlenmiştir. Evlendiği günün akşamında İzmir Erkek Lisesi'ne tayini çıkarılmıştır. Hayatı boyunca yayımlayacağı ve kendi felsefe ve hayat paradigmasının adı olacak olan *Hareket* dergisini burada çıkarmaya başlamıştır. Bu arada askerliğini yapmış ve daha sonra Vefa Lisesi'ne, ardından da Denizli Lisesi'ne tayin edilmiştir (bir anlamda sürülmüştür). Fethiye hanımla evliliği de kısa sürede bitmiştir.

1944 yılında lise tahsilini yaptığı İstanbul Erkek Lisesi'ne tayin olur. 1946 ile 1955 yılları arasında tekrar Vefa Lisesi'nde çalışır. Ardından bir sene çalışacağı Haydarpaşa Lisesi'ne, son olarak mezun olduğu ve bir ara da öğretmenlik de yaptığı İstanbul Erkek Lisesi'ne tekrar tayin edilir. 1974 senesinde kendi isteğiyle emekli oluncaya kadar fasılasız 18 yıl burada çalışır. Öğretmenlik hizmet süresi toplam kırk yıldır.

Nurettin Topçu doktorasından sonra da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Henry Bergson üzerine hazırladığı *Sezginin Değeri* başlıklı tez ile doçent olmuştur. Ancak burada hiçbir zaman ders veremeyecektir. 1960 sonrası siyasal ortamında siyasete de heves eden Topçu, Adalet Partisi Konya milletvekili adayı (Şehsuvaroğlu, 2002, s.16) olmuşsa da seçimi kazanamamıştır.

Bu tarihlerden sonra fikirlerini dönemin önde gelen öğrenci ve gençlik merkezlerinde verdiği konferanslarla zenginleştiren Topçu, Türk Kültür Ocağı, Türk Milliyetçiler Cemiyeti, Milliyetçiler Derneği

ve Türkiye Milliyetçiler Derneği'nde faaliyetlere katılmıştır. Bu arada *Hareket* dergisini de çıkarmaya devam etmiştir.

Nurettin Topçu, 1975 Nisanında hastalanmış, hastalığının nedeni anlaşılammış, pankreas kanserine yakalandığı ameliyatta belli olmuştur. 10 Temmuz 1975 günü hastanede vefat etmiş, ertesi gün Fatih Camii'nde kılınan cenaze namazının ardından Kozlu Kabristanına defnedilmiştir. Topçu vefatına kadar bir öğretmen ve fikir adamı olarak çalışmalarını sürdürmüştür.

Genel Olarak Felsefe ve Ahlâk Görüşleri

Daha çok gönüllere hitap etmeyi amaç edinen Topçu, kalabalıktan uzak, elinden geldiğince münzevî bir hayat sürmüştür. O, üstün zekâsı, yazmaya olan düşkünlüğü, muhakeme, murakabe, muhasebe gücü ve hitabetiyle kitleleri eylem olarak olmasa da düşünsel olarak tesiri altına alabilmiş müstesna bir ruh ve fikir adamı olarak temayüz etmiştir. Kendisini bu toprakların ıstırap çeken insanlarından biri olarak tanımlamıştır. Kendine has muallimlik, terbiye, usûl ve âdâbı olan Topçu'nun, haysiyeti, vakarı, asla taviz vermeyen ciddiyeti ile sınıfta dört başı mamur bir disiplin sağladığı talebeleri tarafından sıkça anılanlar arasındadır. Bunun yanında çok az gülen, ama tebessümleri talebeleri tarafından anlam taşıyan biri olarak hafızalarda yer edinmiştir. Kimi zaman bir öğrencinin olmayacak bir hatasına ya da araya sıkıştırdığı abuk sabuk bir yoruma nazikçe yaklaşır, bazen de alaycı ifadeyle güler veya bütünüyle sakin bir hoşgörülle (Halman, 2006, s.385-86) hitap ettiği görülmüştür.

Düşüncelerini daha çok kendi kozasında ören Topçu, batılı oryantalistlerden Maurice Blondel, Henri Bergson ve Luis Massignon'un yanı sıra kadim Şark mutasavvıflarından Mevlânâ, İbn Arabî ve yaşadığı dönemde Hüseyin Avni Ulaş, Mehmed Âkif ve Abdülaziz Bekkine'den etkilenmiştir. Özellikle son isim kendisi için ayrı bir öneme sahiptir. Bunların yanında Gandi'nin hayat felsefesi de onu etkilemiştir. Topçu, "muhafazakâr zümrenin lideri" (Topçu, 1967, s.5) olarak tanımladığı Ali Fuat Başgil ile de "yakın temas hâlinde" (Derren, 2006, s.604-8) olmuştur.

Nurettin Topçu, Maurice Blondel'in hareket felsefesinden hareketle ve tasavvufî bir anlayış gözeterek Anadolu insanının felsefesini yapmaya çalışmıştır. Felsefe, din, ahlâk, milliyetçilik ve sosyalizm gibi kavramlar üzerinde duran Topçu, bunlara uygun düşen bir eğitim ve dinî tedris sistemi konusunda fikirler üretmiş ve idealist bir terbiye/eğitim anlayışı ortaya koymuştur. Özellikle kendi dönemindeki eğitim zihniyeti ve uygulamalarını tenkit eden Topçu, dinî ve millî bir eğitimi savunarak, ülkemizdeki eğitim felsefesinin pragmatist yapısını reddetmiş, onun yerine idealist bir eğitim sistemini öne sürmüştür. Din eğitiminde psikolojik, felsefî ve inanç esaslarını bir araya getiren idealist bir sistem savunmaktadır.

Topçu, toplumda bir yabancılaşmanın olduğunu ve bunun git-tikçe arttığını vurgularken bunun temel nedeninin, sağlıklı bir felsefî geleneğe sâhip olmamak olduğunu belirtir. Toplumun her sahada tatminsiz bir taklitçiliğe esir olduğunun altını çizer (Topçu, 1998, s.80). Her fırsatta "millî felsefe" ve "millî irade" kavramlarına değinen

Topçu, ancak bu kavramlara sıkı sıkıya bağlanarak bir gelişme kaydedileceğini ve bir Rönesans'ın yaşanabileceğini savunur. Ona göre “insanlığın her yeni doğuşu, -yani her Rönesans- kendi dışında tedarik edilen yaratıcı kuvvetlerle kendi benliğine doğuştur. Bu hareketlerin getirdiği ilim, san'at, felsefe ve hukuk bir cemiyet içinde doğar ve bütün insanlığın malı olur. Her Rönesans bütün insanlığın bir cemiyet içinde doğuşudur. Bu doğuş her zaman bir karanlıktan kurtuluşla beraberdir ve her sahada özgürlüğün yaratıcısıdır” (Topçu, 1961, s.73). Topçu için hürriyet harekettir. Hareket etmek hür olmaktır. Ancak hür adam ahlâk sâhibidir. Hareket, kendinden çıkmaktır, dolayısıyla kendine karşı gelmektir. Hareket tabiatüstü bir özlemdir, ilâhî olana yürüyüştür, dolayısıyla bir isyandır. İsyân Allah'ın bizdeki hareketidir. Benliğin Allah'ın iradesine boyun eğişi en büyük faaliyet olarak bir atılış hamlesidir. O, belli bir hareketin yerine hür hareketi koyar. O hâlde hakikî hürriyet Allah'a âittir. O bizde gerçekleşmiş ilâhî hürriyettir. Öyleyse isyan, hareketimizdeki bu hürriyetin teyidinden başka bir şey değildir. Asla isyan etmemiş olan, hiçbir zaman hareket etmemiş demektir. Her hür hareket bir isyandır... Hareketi ‘ferdin Allah'a atılışı’, isyanı da ‘Allah'ın bizdeki hareketi’ olarak gören Topçu'nun isyanı anarşizme, nihilizme, bireyciliğe prim vermez. Hareketin sonu Hallâc'a varır (Şahin, 2006, s.69).

Onun siyasal düşüncelerini izah etmek ise karmaşıklığı nedeniyle hayli zordur. *Hareket* dergisinin ve Nurettin Topçu'nun Anadoluçuluk yorumu, Atatürk milliyetçiliğine ve Pantürkçülüğe alternatif bir akım olarak ortaya çıkmıştır. Atatürk milliyetçiliğinin seküler

çağdaşlaşma atılımlarına karşın, dinsel temaları ön plâna çıkaran Anadoluçuluk, milliyetçiliği tarihsel ve kültürel bağlamda yeniden yorumlayarak mistik bir vatan anlayışına yönelmiştir. Kültüre dayalı gelenekçi ve muhafazakâr bir yapının kurulmasını istemesi şeklinde kendini gösteren Anadoluçuluk, Türkiye’de çağdaşlaşma ve gelenekçilik çatışmasının yeni bir halkası olarak kültürel, sosyal ve siyasal hayatta varlığını günümüze kadar sürdürmüştür (Alver, 2006, s.259).

Topçu, entelektüel hayatı boyunca Türk milliyetçiliğindeki Turancı ve irredentist eğilimlere, ümmetçiliğe ve pozitivism karşı eleştirel bir mesafe alacak ve özellikle Gökalp’in pozitivist sosyolojisine karşı geliştirilmiş eleştirel felsefenin özgün örneklerinden birini verecektir. Topçu’nun felsefi duruşundan bakıldığında, pozitivism, sosyolojizm ve pragmatizm; hakikat, ahlâk ve metafizik düşmanı felsefelerdir (Mollaer, 2009, s.24).

Nurettin Topçu ve Eğitim Görüşleri

Cumhuriyet dönemi eğitim sistemi üzerine farklı kanatlardan eleştiriler ve yönlendirmeler özellikle 1950 sonrasında fazlalaşmıştır. Peyami Safa (Safa, 2003), Mümtaz Turhan (Turhan, 1958, s.203-230), Ali Fuat Başgil (Başgil, 1993), Sâmîha Ayverdi (Ayverdi, 1976), Emin Bilgiç (Bilgiç, 1986), Ferruh Müftüoğlu (Müftüoğlu, 2004) gibi muhafazakâr camia çevresinde kategorize edilen aydınların eğitimle yakından ilgilendikleri ve farklı hacim ve nitelikte metinler yazdıkları görülmektedir. Bunlar arasında eğitim meselelerine daha derinlikli, evsâflı ve farklı bir pencereden bakan ise Nurettin Topçu olmuştur. Topçu’nun eğitim hakkında müstakil bir kitabı olmamasına karşın, bu

mesele üzerine yazdığı metinlerle 1960'ta *Türkiye'nin Maarif Dâvası* adıyla kitaplaşan eseri daha sonra yeni yazılar eklenerek bugüne kadar 10'dan fazla baskı yapmıştır. Bu da Topçu'nun fikirlerinin geniş bir okuyucu kitlesine hitap ettiğini göstermektedir. Topçu bu eserinin yanında hayat felsefesini, toplum, devlet ve ahlâk görüşlerini anlattığı *Ahlâk Nizamı*, *Yarınki Türkiye*, *İsyan Ahlâkı* gibi diğer eserlerinde de eğitim meselesine farklı yönleriyle değinmiştir.

Bu yazıda daha çok eğitim yazılarını topladığı kitap temel kaynak alınarak, onun eğitim meselesinde öne çıkardığı sorunlar, eğitim sistemi ve felsefesine ilişkin temel eleştirileri, çözüm önerileri ve kendi içindeki çelişkilerine değinilecektir. Konu üzerine farklı açılardan yapılan çalışmalar olmasına karşın, burada sadece Topçu'nun kendi yazıları kaynak olarak kullanılmıştır. Araştırma derinlikli bir analiz, eleştiri ve satır arası okuma tekniğinden ziyade bir tür tasnif ve tasvir niteliğinde olup, sonuç kısmında tartışma yapılmıştır. Bununla Topçu'nun eğitimin farklı konularındaki görüşlerinin ve çelişkilerinin daha derli toplu tanınması amaçlanmıştır.

Nurettin Topçu eğitim meselesine girmeden Cumhuriyet Dönemi neslinden ve tevarüs edilen kültürel ideolojik birikimden bahseder. Buradan hareketle de Tanzimat Dönemi neslini, özellikle de II. Abdülhamid dönemi materyalist ve pozitivist neslini ciddî bir kritiğe tabi tutar ve onları cılız, cesaretsiz, imansız ve bitik olarak niteler. "Meşrutiyet neslinin çocukları derste henüz sarıklı hocadan teyemmümle misvak kullanma tarzını öğrenirken sıra altında gizlice Büchner'in

(2002) *Madde ve Kuvvet* (Doğan, 2006) * tercümesini okuyarak elden ele dolaştırıyorlardı” (Topçu, 2010, s.39) diyerek derin çelişkilere dikkat çeker. Türk toplumunda pozitivist paradigmaya geçişin Osmanlı Dönemi’nde başladığına dikkat çeker ve “Meşrutiyet nesli, üç asır önce kaybedilen ilham ile yaratıcılığın metafizik semalarından aklın dar sınırlarına inmişti” (Topçu, 2010, s.39) diyerek, bilimci ve saf akılcı Avrupaî yaklaşıma tepki gösterir. Aslında ona göre dünyamızı çepeçevre bir ahtapot gibi saran Yahudi, Mason elleri ile demokrasi ismine bağlanan bir kaidesizlik savaşı başlamıştır. Abdülhamid Dönemi’ne bu anlamda çok da olumlu bakmayan Topçu, oradan alınan miras sebebiyle mevcut bataklık üzerinde hayat kavgasının verildiğini anlatır.

Eğitime yönelik makro meseleler arasında Topçu’nun üzerinde durduğu konulardan biri “maarif hayatında ihtisasa değer vermeme” hatası ve hastalığıdır. “Asrımızın, ihtisas asrı olduğu ve bütün ilim kollarında keşiflerin günden güne çoğaldığı su götürmez bir realite iken, ilkokulun dördüncü sınıfından lisenin son sınıfına kadar dersleri birbiri üzerine yığıyor ve her birini döne döne tekrar ediyoruz” (Topçu, 2010, s.87) diyerek Topçu, “her telden biraz çalmak, pek sathî ansiklopedik bilgilere sâhip olmak insanı derin tefekküre ısındırmaz (Topçu, 2010, s.88).” Bunun için de tez elden uzman yetiştirecek programlara yer verilmedir hükmünü vermiştir.

* Materyalizmin ve Sosyal Darwinizmin en vülger kitaplarından biri olan Luis Büchner’in *Madde ve Kuvvet* kitabı II. Abdülhamid Dönemi’nde Osmanlı Türkçesine tercüme edilmiş ve kitap aydınlar arasında yoğun bir ilgiye mazhar olmuştur. Aşırı din karşıtı içerik barındıran kitap Batı dünyasının din-bilim, felsefe tartışmalarından yola çıkılarak yazılmasına karşın Türkiye’de karşılık bulması büyük bir zihni karmaşaya yol açmıştır.

Ona göre eğitim hayatının en önemli sorunlarından biri de kalite (keyfiyet) yerine, nicelik (kemiye) 'in ön plâna alınmasıdır. Okullarda kabiliyetlerin, zekâların üstün vasıfların geliştirilmesi yerine, hemen herkese belli bilgilerin yığılması yıkıcı bir politika olarak uygulanmaktadır. Bu da diploma dağıtma yarışını hızlandırmış ve öğretimi kansız ve cansız bırakmıştır. Niceliğe verilen önem ile okullarda disiplin de bozulmuştur. Ona göre disiplin bir cemiyetin şuurudur. Disiplinsiz ne bir millet, ne bir ordu, ne bir âile, hatta ne de bir ticarethâne idare edilir (Topçu, 2010, s.92-3). İçinde bulunulan çağda en çok da kadınların disiplininde bir gevşeme meydana gelmiştir.

Genel Olarak Okul/Mektep ve Önemi

Eğitimi bir anlamda “var olma” (Topçu 1965, s.17) kavgası olarak gören Topçu, laik pozitivizm, materyalizm ve asrın diğer yıkıcı ideolojilerine karşı gelmenin vazgeçilmez aracı olarak da düşünür. Elbette o, eğitim yerine kelimenin aslı ve içeriği dolu olan “maarif” halini sürekli tercih edecektir. “Maarifi” eğitim, “mektebi” de “okul” kavramı ile çoğu yerde aynı anlamda kullanır ve maarifi mektep hayatı ile sınırlamaz ve onu hayatın tamamına yayar. Maarif kavramının içeriğini bir anlamda “hayat boyu eğitim”, “informal” ve “yaygın eğitim” manâsında doldurur. Maarif/eğitim ona göre her yerdedir: “örf ve âdetlerde, mesleğimizde, ticarete, dinimizde, devletimizde, millî tarihimize, devlet büyüklerinde, seyahatte, hüsranda, ruhumuzda, insanlar arası iletişimde, muamelâta. Hulasa eğitimi hayatın bütün cephelelerinde aramalıyız” (Topçu, 2010, s.53-54) der. Ona göre *maarif* yalnız mekteplerde okutmak ve okuyanlara bir takım bilgiler vermek de-

ğildir. O, bir milletin bütün hâlinde, düşünme ve yaratıcılık sahasında seferber edilmesidir. Başka bir deyimle maarif, bir cemiyetin düşünüş tarzının, kültürünün ve ideallerinin cihazlanmasıdır (Topçu, 2010, s.78). Düşmüş bir cemiyeti ayağa kaldıracak olan mektepleşmiş müessese[ler]dir (41).

Topçu, yeni toplum ve ahlâk düzeni davasının merkezine “maarif işleri”ni ve mektebi koyar. Ona göre, mektep hayatın özü olan bir yerdir (46). Bu mektep köklü olmalıdır. Kökü olmayan bir mektepten bahsedilemez. Mektep: manâya yükseliş, birliğe yöneliş, kaide ve disiplindir. Bütün bunların birleşmesinden ruhanî ve ilâhî bir koku ruh-lara dağılır. Mektebi aşk besler. Metodlu düşünce yaşatır (Topçu, 2010, s.56).

Topçu’ya göre bir milletin ruhunu yapan, inşa eden, biçimlendiren ve süsleyen maariftir. Maarifin çöküşü demek, milletin ruhunun yerlerde sürünmesi, ölmesi demektir. Maarife değer vermeyiş millet ruhunun yıkılışını hazırlar. Maarif hangi yönde yürürse milletin ruhu da onun arkasından gider. Topçu “*millet, maarif demektir*” diyecek kadar eğitim ve toplum arasında doğrudan bir bağ kurar. Milletin gerçek istiklâlinin de mektep istiklâlinden geçtiğini belirtir ve “milletimin istiklâlini kazandım, mektebin istiklâlinden vazgeçtim” diye övünmek sade bir vatan kâtiline yakışır” (Topçu, 2010, s.30) diyerek, millî bir eğitim nizamının kurulamayışını sert bir şekilde eleştirir.

Türkiye’nin eğitim ahvâline “zavallı millî maarif” (Topçu, 2010, s.152) diye seslenen Topçu, Türkiye’nin mevcut eğitimini millî birliği

tehdit eder bir vaziyet olarak görür. Ona göre “maarifıyla basınıyla, sahnesiyle, sinemasıyla, ailesiyle, partisiyle, bölgeciliğiyle, hatta diyanet teşkilatı ve mezhepçiliğiyle bütün kuvvetler ve bütün müesseseler millî birliği parça parça etmektedir” (Topçu, 2010, s.153).

Topçu'nun eğitim konusunda değişme göstermeyen katı görüşlerinden biri eğitimin ya da mektebin mutlaka millî olmasıdır. Her şeyden önce okul bu millî vasfı ile öğrencileri kendi içinde tutabilmelidir (Topçu, 2010, s.77). Eğitimin millî olmasına son derece önem veren ve her fırsatta bunu vurgulayan Topçu'ya göre “millî eğitim teşkilatımızın millîliği sadece adındadır. Milletın temelının tarih şuuru olduğunu düşünerek önce millî tarihe saldırdılar” (Topçu, 2010, s.151). Eğer bu hâlde gidilirse gelecek nesillere mimarîden edebiyata, san'attan ahlâka hiçbir millî unsur bırakılamayacaktır. “Millî sahne ve millî sinema denen temsil sanatları ise sâhip olduğumuz ruh ve zevk seviyesinin en düşük şahitleridir” (Topçu, 2010, s.31). Bunlardaki millî vasfıyla ideal nesillerin yetiştirilmesi imkânsızdır. Yine ona göre mektep ancak *millî* mekteptir (Topçu, 2010, s.16). Mektep; millet kültürünün, millet ruhunun bayrağıdır. Vatan topraklarında yalnız o bayrak dalgalanır. Yabancı mekteplerin yayacağı kültürler, bir memlekete medeniyet ve irfan getirmez, belki o milletın kültürünü yara bere içinde perişan bırakır, millî şahsiyetin millet kültürü ile vücut kazanmasını imkânsız kılar (Topçu, 2010, s.47).

Mekteplerin millîlik vasfı sadece dâhili programlarında değildir, aynı zamanda onların mimarîlerinde ve plânlarındadır. Topçu'ya göre “her binada ders okutulmaz. Barınılan binanın üslûbundan taşarak,

ruhlara dağılan telkin ilmin, ‘hazır ol’ kumandasıdır. Ancak böyle mekânlarda ders yapılır. Mabetteki ‘ibadete hazır ol!’ sesine benzer bir sesi her köşesinde sızdırmayan bina, mektep binası değildir” (Topçu, 2010, s.98). Türkiye’deki okul binalarında bu incelik ve felsefe yoktur. Bu gerçeği de “Türk mektep bina üslûbu diye karakter taşımayan, millî ruhumuzu bütün çizgilerinden taşıran bir üslûp tanımıyorum” (Topçu, 2010, s.98) diyerek eleştirir.

Okul Kademelerine Bakışı: İlköğretim, Ortaöğretim ve Üniversite

Nurettin Topçu eğitim kademelerinin hepsine farklı anlamlar yükler ve hepsinin görev ve manâlarını betimler. Ona göre ilköğretimin gayesi, kalbin terbiyesidir. Terbiyede ilk iş çocuğa hürmet denemesi yaptırmak olmalıdır. Önce tarihin ve ecdadın ruhlarından olaylara akseden büyüklükler anlatılmalı, ibadet böylece onlara öğretilmelidir. Zira hürmet, ibadetin temelidir, ruhudur. Öğretim yöntemleri bakımından, kolay öğretme tekniklerinin bulunmasını önemli gören Topçu, ilkokulun böylece başarılı olabileceğini vurgular. İlköğretimde bilgi yığını yapmak, o mekânı anlamsızlaştırmak demektir. Orasının temel amacı olgun bir insan olma yolunda ilk adımın atılmasıdır (Topçu, 2010, s.111-112).

Ortaöğretim ancak bu temeli alan çocuklar için bir merhale ifade edebilir. İlkokuldan sonra gelen orta öğretimde gaye aklın terbiyesidir. Burada genel kültür derslerine önem verilmeli ve çocuğun bu klasik dersler ile muarefesi tesis edilmelidir. Burada muhakemeye dayalı, sağlam bir genel kültür vermek orta öğretimden bekleneni sağlamaktır. Topçu’ya göre “genel kültür vermek, her ilimden bir çeşni tattır-

mak, ruhun bütün melekelerini birbiriyle düzenli olarak inkişaf ettirmektedir” (Topçu, 2010, s.118-9). Böylece, onun orta öğretim kademe-leri arasında belirgin bir ayırım yaptığı görülür. Lisede ortaokul amaçlarının daha da üst seviyeye çıkarılmasını ister. Orta öğretimden mezun birinin ana dilini hakkıyla bilecek düzeyde olmasına önem verir (Topçu, 2010, s.125). Ana diline hâkim olmayan bir gençliğin diğer hiç bir alanda hakikî başarı gösteremeyeceği gerçeğini ısrarla vurgular. Burada hocaların niteliklerine de değinir ve lise hocalarının disiplinler arası kabiliyetlerle donanmalarını, sadece anlattıkları dersin sınırları ile yetinmemelerini ister. Edebiyat hocasının estetik ve ruhbilime aşinalığı olmalıdır. Tarih hocası iyi derecede din ve sosyoloji bilmelidir. Ortaokul ve lise ders kitaplarında gereksiz bilgilerin olduğuna dikkat çeken Topçu, bunların bir ân önce temizlenmesini önerir (Topçu, 2010, s.124).

Topçu'nun ilk ve orta öğretimden sonra sürekli değiştiği ve yakındığı sert eleştiriler getirdiği eğitim mekânı üniversitedir. Ona göre üniversite “darülfünûna nazaran her bakımdan gerilemiş durumdadır” (Topçu, 2010, s.142). Üniversiteyi çoğu kere şahsî menfaat peşinde koşan, üzerinde ihtisas yaptığı alanlarda bile salahiyeti olmayan “patates kafalıların” (Topçu, 2010, s.151) doldurduğunu, buradan devlete ve millete asla fayda gelmeyeceğini belirtir. Topçu, üniversitenin “devlet içinde devlet yaşatan korkunç bir teşekkül” (Topçu, 2010, s.144) olduğunu söyler. Elbette üniversitenin “korkunç bir teşekkül” olarak tanımlanmasında hem onun beklentilerinin hiçbir zaman ger-

çekleşmemesi ve trajik tecrübeleri* hem de 1960 darbesinde üniversite öğretim üyelerinin tutumları rol oynamaktadır. Zira darbenin hukukî meşruiyetini hukukçu profesörler sağlamıştır. Topçu, bu elim davranışa istinaden, “Süleymaniye külliyesinde devlet darbesine kararlar mı hazırlanmıştı? Hayır, hayır, bu üniversite bir ilim ve fazilet yuvası olacak örnek olma hüviyetini kaybetmiştir.” diyerek hâlden umutsuzluğunu, “Bin yıllık tarihi olan milletimiz kendi varlığının ifadesi olacak üniversiteyi yeniden kurabilecektir.” (Topçu, 2010, s.145) diyerek de gelecekte umutlu olduğunu gösterir.

Üniversite ona göre çökmüş, kokuşmuş, kendi kendini tahrip edip bitirmiş, milletin vücûdunda kanser hâline gelmiş bir yapıdır (Topçu, 2010, s.150). Bu öyle bir kanserdir ki, üniversite ilim alanında asrın geçerli hiçbir gelişmesinin yanında değildir. Dikkate değer hiçbir eser, fikir, görüş ortaya atmadığı gibi, ilim diye ortaya konulan yayınların da pek çoğu son derece basit, ilkel hatta dili bile kullanmaktan aciz insanların paçavralarıdır. Ona göre mevcut üniversite, her şeyden önce, kopya, nakil ve adaptasyondur. Özellikle meslektaşlarına ateş püsküren Topçu, “İnsandaki saltanat hevesini ve tahakküm kompleksini, psikolojik deney konusu olarak tanımak ve öğrenmek için üniversitelerimizin hâlini yakından görmek kâfidir.” (Topçu, 2010, s.146) diyerek, öğretim üyesi sıfatını taşıyanların, hâlâ ilmin bile ne demek olduğunu bilmediklerini söyler. Yine ona göre üniversite hocası adı altında böbürlenmiş kişiler arasında liselerde, ortaokullarda ders okuta-

* Nurettin Topçu, Hilmi Ziya Ülken’in başında olduğu İstanbul Üniversitesi, Sosyoloji kürsüsünden doçent unvanı almasına ve bu kürsüde hoca olmayı çok istemesine rağmen hiçbir zaman üniversiteye atanamayacak ve bütün meslekî hayatı lisede sosyoloji, mantık ve felsefe öğretmenliği yaparak geçecektir.

bilecek ilmî salâhiyete sâhip olmayanları çoktur (142). Dahası “Üniversite hocaları müspet ilim diyerek, ilim alanını bir puta çevirmiştir.” (Topçu, 2010, s.137) ki, bu skolastiğin dik-âlâsıdır. Topçu’ya göre, teşkilat yapısı, zihniyeti, çalışma ahlâkı, ilim adına yapılan yayınlarıyla her tarafı çöken, çürüten bu müessese toptan kaldırılarak yenisi yapılmadıkça (Topçu, 2010, s.145) üniversiteden bir şey beklemek nafilidir.

Bütün bu sert eleştirilerine karşın Topçu, idealindeki üniversite hakkında detaylı görüş serdetmez. Sadece yükseköğretimin amacının orta öğretimden farklı olduğunu ve burada temel gayenin ihtisas yapmak ve farklı ilmî alanlarda uzmanlaşmak olduğunu belirtir. Topçu’nun bu meselede de bir miktar çelişki içine düştüğü görülebilir. Bir taraftan medreselere ağır eleştiriler getirirken, diğer taraftan da üniversite karşısında medreseyi savunur bir tavır geliştirir ve “Zaten medrese bitti ilim de bitti.” (Topçu, 2010, s.83) der.

Topçu’nun ilk orta ve lise düzeyindeki eğitim ve dersler konusunda hemen her fırsatta üzerinde durduğu mevzulardan biri de din eğitimidir. Zira ona göre dinî eğitim gençliğin temel meselelerinden biridir. Ona göre 1960’lara gelindiğinde artık din aleyhtarlarının isteklerine muhalif şekilde müspet neticeler alınmıştır. Bir taraftan ortaöğretim ve ilköğretimde din dersleri okutulmakta, bir taraftan imam ve hatip mektepleri eğitim vermekte ve sivil din hizmetleri de gelişmektedir. Devletin din eğitimi pratiğinde ve tecrübesinde hayli çelişkilerin olduğunu iddia eder. Bir taraftan iyi niyetli insanlar dini öğretmeye çalışırken, diğer taraftan, yetersiz din öğretmenleri, dini alay

konusu ya da şüphe mevzusu hâline getirerek bizzat bu şekilde dine zarar verilmektedir. “Bazı ortaokul müdürleri ise, kendilerine sunulan salahiyeti kötüye kullanarak okulun en fazla dine ve İslâm kültürüne aleyhtar öğretmenini bu ders için seçmektedir. Bunlar din dersini, din aleyhine propaganda için vesile/fırsat bilmektedir (...). Din dersi, körpe zekâlara yarı mitolojik bazı tohumlar serpen çelimsiz, sıska ve faydasız bir propaganda dersi olarak beden terbiyesi ve müzik dersleri yanında karnede yer almaktadır (Topçu, 2010, s.130). Bu tür bir din eğitimi politikası bir nevi dini içeriden çökertme operasyonudur. Topçu, din eğitim ve öğretiminin son derece ciddi yapılmasını ister ve “yarım ilim ve yarım ahlâk her felâketi getirebilir. Riyayı alkışlamak değil, hakkı aydınlatmak kutsal vazifemizdir.” (Topçu, 2010, s.135) diyerek, din ile ahlâkın biri birinden ayrılamaz bütün olduğunu vurgular. Bunlar insanlık için ezeli hakikatlerdir. Topçu bu görüşleriyle dini olmayanın ahlâkı da olamayacağı imasında bulunmaktadır.

Topçu’ya göre bu memlekette din eğitimi büyük ölçüde ehliyet-siz kişilerin elindedir. Kendilerine şeriatçı diyen hocalar, bir nevi ahiret polisleri gibi aramızda dolaşmakta ve dünyalıklarını dinî hizmetlerden sağlayarak dini kendilerine sermaye yapmaktadır (Topçu, 2010, s.155). Oysa ona göre “Tekkelerin temiz olduğu ve henüz kalpazanların eline geçmediği devirde tasavvuf, halka gerekli dinî terbiyesini veriyordu.” (Topçu, 2010, s.155). Böylece Osmanlı Dönemi tekkelere ve tasavvuf hayatını ayrı ve değerli bir yere koyan Topçu, medresenin dinî eğitimdeki rolüne de değinir ve orada da dinin gerçek hâlinin öğretilmediğini iddia eder. “En başta şunu söyleyeyim ki, medre-

senin yaptığı dinî öğretim hatalıdır. Kurak ve çorak bir yoldan geçip gitmiştir. Gerçekte din, psikoloji ve metafiziğin karışımıdır. Dinî yaşayış psikolojisiyle, yani kendini düşünmekle başlar. “Böylelikle elde edilen nefsin bilgisinden Rabb’in bilgisine yükseltici bir metafiziğe ulaştırır” (Topçu, 2010, s.156). Topçu’nun, bu görüşlerinde belirgin bir çelişkinin içinde olduğu görülebilir. Bir taraftan tasavvuf hayatını ve tekkeleri yüceltir, diğer taraftan devlet eliyle bazı kişilerin dini istismar ettiğini söyler ve medreseye karşı çıkar. Ancak biraz ileride görüleceği üzere hakikî bir din eğitiminin yine devlet eliyle olabileceğini savunur. Bu da bir anlamda “devlet dinini” savunmak anlamına gelir.

Sadece dinî hizmetler için personel yetiştiren bir eğitim kurumu olmanın çok ötesinde bir retorikle var olan imam ve hatip okullarına Nurettin Topçu’nun bakışı muhafazakâr bir zihniyet beklentisinin hayli dışındadır. Ona göre imam ve hatip okulları aslında dinî eğitime zarar verecek kuruluşlardır (Topçu, 2010, s.163). Aslında bütün olarak bakıldığında eğitim ve kültür dünyası din ve maneviyat merkezli bir buhran yaşamaktadır. Bu buhran sadece ülkemizde değil bütün dünyadadır ve bunun temel nedeni de din adamlarının dine ihanetidir (Topçu, 2010, s.158). Din adamları dünyalıkları uğruna dine ihanet içindedir. Topçu’ya göre din odaklı *İmam Hatip Okulları* ve *İslâm Enstitüleri* bu çıkmazın çözümü değildir. İyi niyetlerle kurulmalarına karşın, bu okullara hızlı bir biçimde ya İslâm’ı reddeden ya da geri kalmış ve bilgisiz öğretmenler hâkim olmuştur. Topçu, otuz bine yakın hafızlık kursunu da Türk çocuklarını tekrar karanlığın içine daldı-

racağı endişesiyle eleştirir (Topçu, 1969, s.24). Zira bu okullar tam anlamıyla skolastik eğitim yapmaktadır. Kur'an kurslarından imam hatip okullarına ve İslâm Enstitüleri'ne kadar bütün dinî öğretim yapan müesseselerden son ikisi, programlarına fizik, kimya, matematik, tarih, coğrafya gibi modern ilimleri koymakla genç zekâları skolastiğin sınırları ötesine götürememişlerdir (Topçu, 2010, s.157). Topçu'ya göre kuruluş biçimleri, dönemin siyaset hayatının bu kurumlardan beklentileri ve meslekî teşkilat esasları itibariyle bu yapılardan dine bir fayda dokunmayacaktır.

Topçu'nun Muallim/Öğretmen ve Talebe/Öğrenciye Bakışı

“Maarif demek muallim demektir.” diyen Topçu'nun Türkiye'nin maarif davasının merkezine yerleştirdiği kavram “öğretmen”, kendi ifadesiyle “muallimdir”. Ona göre “Muallim meselesi, maarif davasının özüdür. Maarifi yapacak olan muallimlerdir.” (Topçu, 2010, s.95). Topçu eserinde bilinçli bir tercih olarak “öğretmen” ve “öğrenci” kelimelerini kullanmaz. Muallimi maarif davasının en yapıcı ve esaslı unsuru olarak kabul eder (Topçu, 2010, s.100-102). Bunun hemen yanında da “talebeyi” zikreder ve onu hakikatler peşinde koşmayı kendine meslek edinen insan olarak tanımlar. Bunları birbirinden ayırmaz ve daima karşılıklı vazife içinde düşünür.

Topçu, ideal muallim ve muallimliğe değinmeden önce zamanının öğretmenlerini tasvir eder. Ona göre muallim madde ve manâsıyla bir idealdir, gençlere bilmediklerini öğreten bir nâkil değildir, o bir tüccar değildir (Topçu, 2010, s.60). Oysa bugünün muallimleri bunun tersi hasletlere bulaşmıştır. Zamanın muallimleri tembeldir. Muallim-

ler okumamaktadır, çalışmamaktadır, kendisiyle uğraşmamaktadır. Muallimin kendisiyle/nefsiyle bir derdi yoktur artık. Hatta derslerle meşguliyeti yüzünden, çok kere o, okumaktan hoşlanmayan adam olarak yaşamaktadır (Topçu, 2010, s.95). Böyle bir muallimden fayda yerine zarar gelir. Çünkü “Maarif demek muallim demektir”. Millî Eğitim Bakanlığı sadece eğitim sistemini düzenleyici bir cihazdır. Kitap, program, imtihan ve bütün öğretim meselelerini çözümleyecek olan bir milletin muallim ordusudur. Bu işlerin “Bakanlık teşkilatı tarafından tepeden inme idaresi muallimin ilmî ve fikrî hürriyetinin inkârı ve bu hürriyetin âdetâ köleleştirilmesidir.” (Topçu, 2010, s.72). Plânda, programda, kitapta hata yapılabilir; ancak bütün bunlar muallim sayesinde düzeltilebilir ve maarif hayatı hasarsız atlatılabilir. Ancak muallimde hatalar varsa, bunu hiç bir şey düzeltemez ve bütün nesilleri mahveder. Ona göre muallim insan ruhunun sanatkâridir. Hiç işlenmemiş ruhlar üzerinde onun lüzumu çok daha âşikâr biçimde görülebilir (Topçu, 2010, s.62).

Kız çocuklarının okutulması meselesine de değinen Topçu, Tevfik Fikret’in meşhur sözüne kulak vererek farklı bir konuyu gündeme getirir: “Kızlarını okutmayan millet oğullarını manevî öksüzlüğe mahkûm etmiş demektir; hüsrânına ağlasın!” ne doğru. Fakat biz asıl kızlarımızı okuttuktan sonra oğullarımızı ruh öksüzlüğüne mahkûm ettik.” (Topçu, 2010, s.61). Ona göre asıl mesele okutmanın ne demek olduğu meselesidir. Okumanın ne demek olduğunu, neyin, nasıl ve neden okunması gerektiğini ancak muallim gösterebilir ve bu vazifeyi başka hiçbir kimse ikame edemez.

Bu noktada Topçu, muallimin mesuliyetlerine değinir. Ona göre medeniyetler muallimlerle kurulmuştur (Topçu, 2010, s.64). Muallimin geçeceği yol engellerle örtülüdür ve muallim buna tahammül etmesini bilen ve tahammülü seven idealcidir. Muallim, hayatımızın sâhibi olmaktan ziyade sanatkâridir. Kullanıcısı değil, yapıcısıdır, seyircisi değil, aktörüdür. Muallim sahip olduğu bu mesuliyetle cemiyetteki en hür olan insandır. Çünkü ona göre mesuliyet, hürriyetin kaynağıdır. Herkes bir muallime muhtaçtır. Muallimlik hayli zor bir vazifedir. Bu meslek her şeyden önce sevgi işidir, ruh sevgisidir. Muallimin kendisine özgü bir ruh ve karakter yapısı vardır (Topçu, 2010, s.66-72). Sabır ister, tahammülsüzlük ve şikâyet başladığı ânda muallimlik de bitmiş demektir. Muallimin mesuliyeti aslında o kadar büyüktür ki, bir memlekette ticaret ve alışveriş tarzı bozursa ondan muallim mesuldür. Siyaset, millî tarihin ayrıldığı çizgiden ayrılmış, milletin tarihî karakterini kaybetmişse bundan mesul olan yine muallimdir (Topçu, 2010, s.66). Bir muallim, toplumdaki bütün meselelerin kendisinde düğümlendiğini bilerek hareket etmeli, bu şuurla vazife başında olmalıdır. Ona göre mesuliyet de tıpkı özgürlük gibi verilen bir şey değildir, alınan bir şeydir.

Topçu'nun gençliğe, yeni nesillere bakışında da ilginç tespitler vardır. O öncelikle gençliğin sorunlarına değinir ve onları uçuruma götüren hâlleri sıralar. Her şeyden önce gençliğin meselesi idealsizliktir. Gençlerin sağlam bir itikadı ve ıstırabı yoktur. Pozitivisttir. Hepsisi de Amerikan terbiyesinden nasiplenmiştir. Gençlerin ruhu sarıntı içindedir. Gençler, spor, siyaset ve kazançtan ibaret bir hayat

maddeciliğiyle yetişmektedir (Topçu, 2010, s.75). Böylesi hayatta gençlikten dinamik istikbal beklemek ham-hayaldir. Gençleri uçuruma götüren asıl âmil, ahlâk yolunun unutulup, siyasete bulaşmalarıdır. Bugün gençler arasında yaratıcılığın yerini taklitçilik tutmuş, iman ve ümit bir kenara bırakılarak zaafılar kanıksanmıştır.

Nurettin Topçu'nun taklidi, özgün olmamayı düşmana teslimiyet olarak görmesi hayli önemli bir tespittir. Ülkenin gençliği, hayat mücadelesinde olduğu gibi, fikir mücadelesinde de düşmana karşı koyarken düşmanın silahlarını kullanmışlardır. Gençler ruh ve dava cephesinde düşmanlarla aynı silahları kullanmanın düşman ruhuna minnettarlık olduğunu bilememektedir. Düşmanın başvurduğu vasıtalarla anlaşmak, sonunda düşman ruhuna teslim oluşturmaktadır. Ona göre, yabancı vasıtaları kullanarak şahsiyet sâhibi olunamaz.

Bir toplumun ilerlemesi, gelişmesi için illa muktedir bir lidere ihtiyaç olduğu söylemini de bir safsata olarak görür: “Kendi iradesini kendi eliyle çürüten nesillere kurtarıcı bir şef ihtiyacı kendini gösterdi. ‘Bizi sürükleyecek bir şef yok, her şey var; millette kuvvet, cesaret, kabiliyet, hepsi var. Ancak sürükleyici bir şef yok’ formülü, tam anlayışsızlıkla felç getiren iradesizliğin muhteşem terkididir. Her şey tamammış da bir önder, bir şef eksikmiş! Kendini yetiştirmeden şefini arayan nesil ekilmeden sulanan fidana benzese gerek. Şefleri büyük sürünün önünde değil, her birimizin iradesinin ta içinde arayalım. Şefimiz aşkıımızdır (Topçu, 2010, s.84).

Topçu'nun tespitine göre gençliği kemiren dertlerin başında vazifeye karşı koyulan hürriyet tepkisi gelmektedir. Bu asrın hoyratlığıdır. Bütün ödevlerin başında gelen itaat ödevi, eski bir put gibi devrilmiş ve hırslarımızla bedenimizin istekleri bizi esir almıştır. Ancak bu esaretin farkına bile varılamamaktadır. Zekâlara musallat olan aşağılık duygusu, tabii evrimiyle öğretimin prensibi olmuştur (Topçu, 2010, s.84).

Nurettin Topçu'ya göre, okulda ve ailede ideal bir ahlâkî nizamın sağlanabilmesi için bazı tedbirler alınmalıdır. Bu tedbirleri kısaca şöyle özetlemek mümkündür (Topçu, 2010, s.173-175):

1. Memlekette ilim esaslarına dayanan tarafsız bir tarih kültürünün geniş bir neşriyata bağlanması lazımdır.

2. Tabiat ve din ile daha sağlıklı bir iletişim kurmak, cehlin ve gafletin düşürdüğü uçurumdan kurtulmak lazımdır.

3. Millî eğitim dil geleneklerine aykırı olmayan irfan müesseseleriyle olur. Şu halde yabancı mekteplerle, yabancı dille eğitim ucubesinden kurtulmak gerekir.

4. Bir millet sahnesi, millet üniversitesi lâzımdır.

5. Cemiyetimizde idealist bir estetik davası açılmazsa kalbimizin ufukları karanlıkta kalacaktır. Güzel san'atlardan birine sâhip olmayan kadın, her hâlde eksiktir.

6. Mesuliyet ve fedakârlık örnekleriyle nesle sunulmuş bir sosyal yardım teklifine muhtacız. Müdahane ve gurur, bizi belki her şey yapar; ancak ahlâk adamı yapmaz.

7. Bize teknik okuldan çok idealist insan yetiştirici mektepler lâzımdır. Bu mektebin en temel vazifesi talebesine hakikat sevgisi kazandırabilmektir. Salt menfaat hayatımızdan kovulmalıdır. Menfaat yaşamak ister, ahlâk yaşatmak ister.

8. Bu ilkeleri sağlayabilmek için kendimize otoriterce söz vermeliyiz.

Topçu'nun Din Adamları ve Dinî Okulları Eleştirisi

Türkiye’de anlaşıldığı şekliyle dindar insan olarak da tanımlanan “muhafazakâr” kimliğiyle meşhur Topçu’nun din adamlarına, devlet eliyle kurulan dinî okullara ve geçmişteki din tedrisâtının merkezî medreselere bakışı hayli ilginçtir. Devlet eliyle inşa edilecek bir dinî hayata şiddetle karşı çıkan Topçu, diyanet temsilcilerini “Bu projenin piyonları, dinlerine midelerinden bağlı menfaatperest din tüccarları” olarak tanımlar. Ancak bundan önce İslâm tarih ve medeniyetinin en özgün kurumlarından medreseleri “ilâhî iradenin emrinde ilerleyen insan şuurunu inkâr ederek, Aristocu muhafazakârlığında inat ederek yıkılan kurumlar” (Topçu, 2010, s.64) olarak tanımlaması da hayli manidardır. Özellikle on yedinci yüzyıldan sonra medrese dünyasında ortaya çıktığı bildirilen “ulemâ-yı rüsûm” ve “beşik uleması” gibi sıfatları olan medreselileri topa tutar. Ona göre bu tür oligarşik yapıların ilim dünyasını işgal etmesi “vaktiyle İslâm Rönesansı’nın şahikalarında şahlanan ruh ve zihniyetleri” katletmiştir. Ancak bu bitiş o kadar eski zamanlara gider ki, başlangıç Selçuklular zamanıdır. Topçu, Nizamülmülk ve Nizamiye Medreseleri’ni yere göğe sığdıramazken, aynı sayfanın alt satırlarında 16. yüzyıl şeyhülislâmla-

rını ve âlimlerini devlet siyasetine paralel fetvalar vermekle suçlar. Ona göre, söz konusu dönemin âlimlerinin gayesi hükümdara yaranmaktır. Bunun için araç olarak şeriat ve ilim kullanılmıştır. Yine ona göre zamanla medreseler istiklâlini kaybederek tamamıyla devletin eline geçmiş ve bütün özelliğini kaybetmiştir (Topçu, 2010, s.65). Bu sert ve acımasız, üstelik doğruluk derecesi kuşkulu yorumlara karşın Topçu, yeri gelir “medrese kapatıldı, ilim de bitti.” (Topçu, 2010, s.83) diyerek tenakuza düşer.

Topçu’nun asıl eleştirisi noktası medreseden ziyade mektebe yöneliktir. Zira medrese zaten 1924’te kapatılmıştır ve bu günün dünyasında yeri yoktur. Oysa Osmanlı son döneminde açılmaya başlanan ve çağın şartlarına muvafık olduğu iddiasında olan mektepler medresenin zihniyetini tevarüs etmiştir. “Medreseyi takip eden mektep, acaba skolastikten kurtulabildi mi?” diye soran Topçu, buna kesin bir dille “hayır” cevabını verir ve mekteplerin de derin bir skolastik içinde yüzdüğünü söyler. Ona göre mektepler düşüncüyü hürleştirmek yerine Batı’ya bağlamıştır. Ona göre son dönem Osmanlı ve erken Cumhuriyet aydınları “Batının fikir mahsullerini şüphesiz ve tenkitsiz, saf bir itaatle” (Topçu, 2010, s.83) almışlar, kabul etmişler ve böylece de bununla bilim yaptıklarını zannetmişlerdir.

Modernleşme döneminde Türkiye’de dinî tedrisatın hayli garip bir serüveni vardır. 1932’den itibaren eğitim hayatının her seviyesinde dinî eğitim ve öğretim yasaklanmıştır. Ancak II. Dünya Savaşı sonrasında dâhili ve hârici sebepleriyle 1950’nin arifesinde devlet zorunlu olarak gerek sivil alanda gerekse kendi kontrolünde dinî eğitimin

önünü açmıştır. Bu maksatla imam hatip mektepleri yeniden açılmış ve kısa süre sonra da bu okullara öğretmen yetiştirmek ve İslâmî ilimlerde araştırma yapmak üzere Yüksek İslâm Enstitüleri kurulmuştur. İlginç bir şekilde Topçu, çağdaşı Ali Fuat Başgil'in de yaptığı gibi (Başgil, 1954; Gündüz, 2013) bu okullara şiddetle karşı çıkmıştır. Çünkü ona göre bu okullar tarihî hakikat ve gelenekle irtibatı koparmıştır. “Bugün yaşatılan İslâm kültürü ruhla bağlarını koparmış bir iskelet, ilme ve hakikat sevgisine düşman, ilkel toplumların yaşattığı dar kaidecilikten başka bir şey değildir.” (Topçu, 2010, s.40).

Topçu, sadece bu okullara değil, aynı zamanda din adamlarına da ateş püskürür. Zira ona göre din adamlarından pek çoğu açık bir din istismarcısıdır. Hakikat aşkının kaynağı olan din idealini bayağı bir kazanç ve menfaat realitesi hâline getiren din adamlarının ihanetidir. Topçu, yeni açılan Kur'an kurslarıyla Mason localarını bir tutar. Biri Allah'ın kitabına düşman, diğeri Allah'ın kitabını midesine sermaye yapandır. *Masonlukla Kur'an kurslarının kapıları kapanmadıkça bu uçurum gittikçe derinleşecektir.* Bu hâl süregeldikçe Kur'an'ın ilahî felsefesini alaya alacak câhil reziller çıkacaktır. Bu durum bizzat İslâm'ın içine bağdaş kuran maddeciliktir (Topçu, 2010, s.41). Topçu'ya göre yeni din okulları, pozitivisttir. Onlar o kadar maddecilerdirler ki, cennetlerinde bile maddî hazların tatminini ararlar (Topçu, 2010, s.28).

1950 öncesinin ikliminde din eğitiminde büyük bir boşluk oluşmuştur. Bu sahadaki boşluğu doldurmak için dar çerçevede de olsa okullarda *din dersleri* kabul edilmiştir. Lâkin bu sahanın adamları

masalcılık, mitoloji ve meddahlıktan başka bir şey yapmamaktadır. Bu durum da dine en ağır darbeyi bizâtihi din tedrisi yapar gibi davranarak vurmak demektir. Bu boşluk toplumumuzu ürpertmektedir. Mekteplerin yüksek ruhlu genç kız nesli yetiştirememesi bu hasta yapının eseridir ve âile buhranımızın temelinde pusu kuran illet de budur (Topçu, 2010, s.96).

Topçu, 1950 sonrası ve özellikle de 1960'tan sonra Mısır ve diğer bazı Arap aydınlarının etkisiyle Türkiye'de canlanan İslâmî neşriyatı da sert biçimde eleştirir. Ona göre bu sözde bir İslâmcılıktır. "Sözde dinî neşriyat ve çalışmalarla İslâm'ı yeniden canlandırmayı hedef tutan bir cereyanın önderleri ise istismarcılar, menfaatçi ve câhil kimselerdir. Sahtekâr müritlerin bütün hareketleri, bu hâllerin açık delili olduğu hâlde bunlar ellerindeki taassup vesikasıyla daha uzun zaman bu cemaati aldatabilecekler" (Topçu, 2010, s.39).

Topçu'nun ilginç görüşlerinden biri de II. Abdülhamid döneminin ve İslâm modernizminin tartışmalı simalarından Cemalettin Efganî'ye hayranlığı ve onu savunmasıdır. Topçu, "İslâm'ı içinden kucaklayıp kurtarmak isteyen Efganlı Cemaleddin gibi mücahidi ölüm tehditleriyle memleketten kaçırdılar!" (Topçu, 2010, s.38) diyerek ona gereken önemin verilmediğini söyler. İçinde bulunulan zamanda büyük mutasavvıflar bile dünyevî menfaatler için araçsallaşmıştır. Mevlânâ şamana döndürülmüştür. Bu apaçık bir istismardır ve din görevinin bile para ile yapıldığı böylesi rezil düzenin tersine çevrilmesi gerekmektedir (Topçu, 2010, s.42). Cemaleddin Efganî'nin son zamanlarda ortaya çıkan kimliği, yapmaya çalıştıkları Topçu'nun ona

karşı gerekenden fazla önem verdiğini göstermektedir. Mevlânâ ve diğer tasavvufî öğelerin olabildiğince folklorik unsurlara dönüşmesi ise bedihi bir hakikattir ve bu hareketlerin din ve maneviyat ile irtibatı artık kesilmiştir.

Topçu'ya Göre Yabancı Eğitim ve Amerikan Eğitim Sistemine Eleştiri

Topçu'ya göre Türk gençleri büyük bir idealsizlik ve ruhî sarsıntı içindedir. Bu sarsıntının temel sebebi aldıkları Amerikan terbiyesidir. Bu eğitim sistemi o kadar etkili olmuştur ki gençleri sersemletmiştir. Pozitivist ve pragmatist olan Amerikan eğitimi gençleri “Spor, siyaset ve kazançtan ibaret bir hayat maddeciliğiyle yoğurmuştur.” (Topçu, 2010, s.75). Vaktiyle klasik kitapların ruh iklimini tayin ettiği ülkede artık, onun yerini Amerikan neşriyatı almıştır. Bu neşriyat farklı kanatlardan bütün toplumu esir almış durumdadır. Ancak gençlerin ve toplumun böylesi bir ortama sürüklenmesinde ülkenin idarecileri mesuldür. Üstelik bu idareciler muhafazakâr kimliğiyle temayüz etmiş kişilerdir. Onlar, Amerikan maarifine sığınma cinayetini işlemekten çekinmemişlerdir. Bütün insanlık için bir felâket olan bu eğitim (Amerikan eğitimi), fikir ve irfan yoluyla değil, siyaset ve onun dikenli eli olan ticaret yoluyla vatanımıza girmiştir.” (Topçu, 2010, s.28). Topçu, eğitim sisteminin, yapılan program ve öğretmen davranışlarına varıncaya kadar kolaycı bir taklit ve çöküntü içinde olduğunu belirtir. 19. yüzyılda başlayan Amerikan pragmatizmi her cephede kolaycılığa kaçarak basit ve geçici başarıları yüceltmiş, hazzı baş tacı etmiş, her plânda maddeyi manânın üstüne çıkarmış ve dini hayattan

dışlayarak, “ihtirası kutsallaştırmış, hakikati salt faydalı olana indirgemıştır.” (Topçu, 2010, s.136). Bu salt ticarî ve kâr zihniyeti hakikati ötelemiş ve insanı madde ve makine elinde köleleştirmiştir. İşin daha da kötüsü bu maddeci zihniyet Türkiye’de İslâm düşmanlığına dönüşmüştür. İşte bütün bu sebeplerle Topçu, Amerikan eğitimine ve yabancı dilde verilecek bir müfredâta kesinlikle karşı çıkmaktadır. Ona göre ruhların yapıcısı olan mektepler feda edilmiştir. Kapitülasyonların zehirli yadigârı olan yabancı okullar bu vatana tüneyen baykuş yuvaları hâlinde zehirlerini saçmaktadır. Aslında iktisadî kapitülasyonlar kaldırılmıştır. Ancak ne yazık ki, maarif alanında kapitülasyonlar kaldırılmamış, buna göz yumulmuştur (Topçu, 2010, s.30). Ona göre, Galatasaray Mektebi gibi bir zamanların Batı irfanına açılan okullarında kalbini koruyarak yetişen insana rastlamak artık zordur.

İşte bu nedenlerden dolayı yabancı mektepler bir milletin bağına, öz kültürüne saplanan hançerlerdir. Yabancı okul bir faciadır, milletin bünyesini içten çökerten yapılardır. Bunu görmemek, kültür emperyalizmi yok demek, güneşi görmemek kadar büyük bir gaflet ve dalâlettir (Topçu, 2010, s.135). Bu okullar yabancı kültürlerin oluk başlardır ve buradan millet evladına fayda gelmez. “Mektep ancak millî mekteptir.” (Topçu, 2010, s.55). Topçu’ya göre yabancı okullar karşısında Türkiye bir tür mektep buhranı yaşamaktadır. *Topluma bir insan mektebi lâzımdır.* Mevcut mekteplerin insan yetiştirmekle alâkası yoktur. “Bugünkü mektep insanın ruhunu yüceltmek için değil, makinaya esir olarak, midesinin saltanatını yaşatmak için açılmış kapılardır. Gençler, bina, fabrika, teknik hizmetlerde alacakları paranın

hesabını yaparak bu kapıdan giriyorlar. Elbette ondan hürmet, hayâ, vatanseverlik, milliyetçilik, san'at ve ahlâk dersleri almayacaklardır.” (Topçu, 2010, s.41). Hayal edilen mektep ise her şeyden önce düşünen, seven ve hakikati arayan, mütevazı insanlar yetiştirmelidir.

Topçu'ya göre yabancı okullar bu ülkenin derin bir yarasıdır. Yabancı okullarda okumak isteyenlere ise şöyle seslenir: “Çok istiyorsanız gidin dışarıda okuyun.” Türkiye’de yabancı okul millî eğitimi yok eden bir uygulamadır. Zira “mektepe, millî kültürün, millî ruhun bayrağıdır. Vatan topraklarından yalnız o bayrak dalgalanır. Yabancı mekteplerin yayacağı kültürler, bir memlekette medeniyet ve irfan getirmez. Belki o milleti yara, bere içinde perişan bırakır (Topçu, 2010, s.89).

Topçu için yabancı okullar kadar özel okullar da istenmeyen kurumlardır. Bu normalin dışına çıkmaktır. Özel okullar bir ticarethanedir (Topçu, 2010, s.55). Kârdan başka bir şey gözetmeyen açgözlülerin milletin kutsallarına saldırmasıdır özel eğitim. Bu tür okullar millet için mahza zarardır. Mektepe demek, millî olan mektepe demektir ve bu mektepe devlet tarafından idare edilmelidir. Bu milletin evlâdı özel okullara teslim edilemez. Okul ancak milletin kendisi tarafından idare edilmeli, şahısların inisiyatifine bırakılmamalıdır. Yine ona göre, Türkiye Cumhuriyetindeki her bir özel ve yabancı okul derhal millîleştirilmelidir.

Özel okul kadar belki ondan daha facia olan şey ise, yabancı dille eğitim yapan okullardır. Türkçenin dışında bir dille eğitim yapan

okullar, milletin bağına saplanmış bir başka hançerdir (Topçu, 2010, s.152). Yabancı kültürlerin toplum ve bireyler üzerine sinsice nüfuz etmesi bu tür yöntemlerle gerçekleşir. Yabancı ve özel okullar yoluyla yabancı kültür ithal edilmekte, kültürel erozyon meydana gelmektedir. Topçu, kültürel emperyalizme karşı millî mücadeleye rehberlik edecek okullar tasarlar. Türk Rönesansı'na o okulların hazırlayacakları kendini adanmış gençlik kadrosu tarafından önderlik edileceğine inanır: "Cihadımız fikir ve ruh cephesinde, ahlâk ve iman cephesinde yapılacaktır. Bunu yapacak olanlar, bütün memleket gençliği değil, neslin hassas askerleridir. Mektebimiz ve devletimizle, hukukumuz ve ahlâkımızla, ilmimiz ve san'atımızla bizim benliğimizin mimarı olacak güzide bir fedakâr zümrenin mektepleşmesi zamanı gelmiştir." (Topçu, 1961, s.9).

Eğitim ve Toplum Sorunlarına İlişkin Bazı Çözüm Önerileri

Nurettin Topçu'nun *Maarif Davamız* kitabı neredeyse baştan sona bir feryat, şikâyet ve dövünme manzumesidir. Hemen her satırında çürüyen, dökülen, gün geçtikçe kötüye giden toplum ve birey hayatından, okul yapısından ve kaybedilen "güzel/şanlı geçmişten!" yakınılır. Yer yer geçmişle de hesaplaşılır. Medreselerden skolastizmin ocağı olarak bahsedilir. Dertlerin başında garbın körü körüne taklit edilmesinin yer aldığını belirtir ve "garbı taklitte ne kadar ilerlersek o kadar bataklığa saplanır ve dâima küçülürüz." (Topçu, 2010, s.31) der. Ancak ona göre öncelikle bu çürütücü hastalığın farkına varacak şuurda aydınlara ihtiyaç vardır. Topçu, bu ülkede Batı taklitçiliğinin

felaketini gösteren Said Halim Paşa'dan gayri (Topçu, 2010, s.39) bir aydının çıkmadığını iddia eder.

Kitabın bazı noktalarında ahlâk, karakter, davranışlar ve ruh dünyasının tamirine yönelik yer yer soyut, bazen de oldukça gerçekçi ve sınırları belli öneriler ve eğitim projelerine yer verilir. Bunların başında Topçu, yepyeni bir eğitim sisteminden şöyle bahseder: “Kendimiz için yepyeni bir maarif sistemi kurarak işe başlamak zorundayız. Böylesi bir maarifin ilkokulundan üniversitesine kadar bütün basamaklarında bin yıllık millet iradesiyle bin dört yüz yıllık millet karakteri yaşatılırsa bizim olacaktır.” (Topçu, 2010, s.32). Ancak bu bütüncül ve millî mektebin gerçekleşmesinin önünde büyük engeller vardır. “Gazete radyo, çeşitli dernek çalışmaları, kontrolsüz ve boğucu neşriyât, lüksün ve tekniğin pençesine takılı sayısız ve sınırsız hırslar millet mektebi kurmanın önündeki temel engellerdir.” (Topçu, 2010, s.32). Bu engelleri aşmak uzun zaman alacaktır. Ancak gayretle, imanla ve inançla yola devam edilirse mutlaka müspet netice alınacaktır. Topçu gençliğin hangi esaslara göre eğitilmesi gerektiğine yönelik şöyle bir sıralama yapar:

1. İlk ve orta öğretime klasik Şark ve Garp tefekkürünün her ikisiyle beslenen ahlâk dersleri konulmalıdır.

2. İlk öğretmen okullarıyla, öğretmen enstitülerinde, iç terbiyenin alacağı istikamet, ferdiyetçi, ruhçu, idealist bir istikamet olmalıdır.

3. Liselerin farklı kollara ayrılması her bakımdan faydalı olacaktır.

4. Kız ve erkek öğretiminin terbiyedeki hususiyetleri ayrı ayrı belirtilmeli, kızların terbiyesine daha çok önem vermek gayesiyle, liselerde kız ve erkek öğretimi ayrılmalıdır.

5. Millî kültür hayatıyla temas ve hayatın her sahasında millete bağlılığı temin edebilmek üzere, üniversite muhtarlığının kaldırılması zarurîdir (Topçu, 2010, s.176).

Topçu müfredatta öğretilecek bilgide de ciddî bir seçime gidilmesi taraftarıdır ve okullarda her türlü bilginin öğretilmesini sakıncalı görür. Ona göre, fenalıkların bilgisini öğrenmek gençleri fena yapacak ve zihinlerini alt-üst edecektir. İnsan bir dereceye kadar öğrendiklerinin esiridir. İyiyi bilen, iyi olmak ister. Fenayı bilen, fena olmaya, farkında olsun olmasın heveslenir. Zira her bilgide bir cazibe vardır. Bilmek harekete hazırlanmaktır. Fenalığın bilgisinden sonra korunmak için ayrıca bir mukavemet kuvvetine ihtiyaç vardır. Bu ise insanı yıpratıcıdır. İşte bu nedenle verilecek bilgiler uzman ellerde dikkatlice süzülerek verilmelidir.

Sonuç

Cumhuriyet Dönemi eğitim, edebiyat, sanat, din/tasavvuf, düşünce, siyaset ve kültür gibi kavramlar alanında mümtaz simalardan biri kuşkusuz Nurettin Topçu'dur. Topçu'yu çağdaşlarından ve benzerlerinden ayrı kılan hususiyetlerin başında yalnızlığı, tasavvuf hayatına olan özgün bakışı ve Türkiye'nin eğitim ve kültür hayatına teorik ve yazınsal manâda büyük bir külliyâtla katkı vermesi gelir. Ayrıca o, hayatını söz konusu teorik ilkelerini gerçekleştirmek için aktif eylem alanında tüketmiş, "düşük profilde pasif bir aksiyoner" olarak da nite-

lendirilebilir. Kant benzeri tutarlı bir hayat süren ve kendini gizliden gizliye Sokrates'in manevî oğlu (Cündioğlu, 2007) sayan Topçu'nun hayata bakışı, mücadelesi ve hakikat aşkı karşısında katlanabileceği mesafe ve merhaleler onu çağdaşları arasında hususî bir yere konumlandırır. Bu ideal ve azmin istikameti siyasî sahada dinî ve muhafazakâr kimlikle Anadolu sosyalizmi ve milliyetçiliği ideolojisine evrilmiştir. Birey ve yakın çevresinde ise tasavvufun münzevî ve müteâli tarafı ağır basan irade ve ahlâk terbiyesiyle özgün bir pratiğini vermiştir.

Topçu'nun eserlerine kısa bir göz atmakla onun, maarif ve kültür hayatına keskin milliyetçilik söylemi eşliğinde büyük bir değer atfettiği anlaşılır. Maarif meseleleri üzerine düşünceleri, teklif ve eleştirileri *Türkiye'nin Maarif Davası* başlığı hâlinde bugüne kadar defalarca basılmıştır. (Bu yazıda Topçu'nun eğitim görüşleri adı geçen kitap merkeze alınarak kısaca özetlenmiştir. Zira burada birkaç nokta istisna tutulursa, onun eğitim, kültür ve dinî hayat üzerine serdettiği görüşleri eleştirilmemiş, analiz edilmemiş ya da bir başkası ile karşılaştırılmamıştır. Elbette Topçu'nun eğitim üzerine görüşleri eleştiri için mümbit bir ortam da sunmaktadır. Ancak bu yazıda, Topçu'nun görüşlerini analiz etmek ve eleştirmekten ziyade, tanıtmak hedeflenmiştir).

Nurettin Topçu'nun eğitim görüşlerine bakıldığında öncelikle göze çarpan anahtar kavram “ahlâk” ve “millîlik ya da milliyetçilik” olacaktır. Buna bitişik diğer kavramlar ise, “isyan, sorumluluk, hareket, yerellik ve özgünlük” olarak sıralanabilir. Elbette eğitim ve kültür

hayatının “muallim, talebe, lise, sınav, din eğitimi ve öğretimi, ders kitapları, özel eğitim, yabancı eğitim vb.” gibi kavramlarına da geniş yer ayrılmıştır. Bu yönüyle Topçu’nun az ya da çok olmak üzere, eğitim hayatını kuşatıcı, tümel bir şekilde ele aldığı hemen her konuda eleştiri ve yorumlar yaptığı söylenebilir. Eğitim hayatının her hangi bir alanını ele alırken, özellikle dil, felsefe, mantık, tarih ve psikoloji boyutunu ihmal etmeden izah etmiştir. Bunu yaparken sık sık tarihî ve sosyolojik perspektifi göz önünde bulunduran Topçu, zamanın hâkim materyalist, pozitivist ve seküler zihniyetiyle de bir hesaplaşma içine girmiştir. Bu tarihsel-toplumsal somut üslûp onu hâkim geleneksel/muhafazakâr eleştirmenlerden ayırır.

Eğitim alanında özgünlüğün olmamasını, körü körüne bir batı taklitçiliğini, Amerikan terbiyesinin nesilleri esir almasını, özel eğitim ve yabancı dille eğitim garabetlerini en temel ve derin meseleler olarak sunan Topçu, her bir meseleye ilişkin görüş ve önerilerini ayrı ayrı ortaya koymuştur. Ancak vardığı nihaî nokta, mevcut eğitim sisteminin külliye değiştirilmesi isteğiyle sonuçlanır. Ona göre cârî eğitim sistemi bünyesinde yapılacak tadilâtle müspet bir neticeye varılması mümkün değildir. Zira bu sistem katı kapitalist zihniyetin hücrelere kadar sızmış bir uygulamasıdır. Üniversite sistemi, din eğitimi ve devletin din ile olan ilişkileri meselesi, ilk ve orta öğretim düzeylerinde okutulan dersler ve felsefî altyapı tamamıyla değişmeden, buralarda kısmî reformların, ıslahatların işe yaramayacağını belirtilir. Onun üzerinde durduğu temel mesele zihinlerin, ruhların, felsefenin, hayata bakış açısının değişmesidir. Bu da küllî bir paradigma dönüşümüyle

mümkündür. Ancak burada Topçu ne geçmişteki uygulamaları beğenir ne de mevcut hâli. Eleştirilerini yaparken ortaya koyduğu berrak durum, önerilerde iyice sığlaşır hatta açık tezatlarla düşmekten kurtulamaz (Akyüz, 2014, s.229-246). Medreseyi pek çok açıdan eleştirip, onu skolastiğin merkezi olarak tenkit ederken, modern eğitim sistemini de Batı'nın kontrolsüz ve sansürsüz taklidi olduğu gerekçesiyle bir tür skolastik tarz olarak değerlendirir. Ancak bütüncül, yeni bir eğitim sisteminin nasıl kurulacağı noktasında açık bir yol haritası önermez.

Topçu'nun, maarif dünyasında hemen her alanda vurguladığı kavram “devlet merkezli, millî tonu ağır basan eğitim” sisteminin hayata geçirilmesidir. İlginç ve bir o kadar da ironik sayılabilecek bu istek, Topçu'nun devlet yanlılığını ve ona güvenini tebellür ettirir. Devletten bağımsız bir eğitim sistemini tasavvur etmeyen Topçu'ya göre, devletin gözetim ve denetimi dışındaki okullar cemiyetin düşmanıdır. Millî bir eğitim ona göre, ancak devletin verdiği eğitimidir. Ancak devletin tekeline aldığı din eğitimi pratiğinde ise Topçu bir kez daha tezada düşmekten kurtulamaz. Ona göre mevcut din eğitimi ve öğretimi bir kandırmacadan ve devlete bağlı din adamlarının istismarından ve din adamları eliyle dinin sömürülmesinden ibarettir. Aslında gerçek dinî öğretim tekke ve zaviye benzeri sivil yapıların vazifesiydi. Ancak bunlar şimdi toplumda aktif ve yaygın değildir. O hâlde bu hizmetin nasıl yapılacağı konusunda bir karmaşa söz konusudur ve bu görevi tartışmasız devletin üstlenmesini ister. Topçu, akademiye/üniversiteye de ateş püskürür ve eğitim sisteminin en berbat, kokuşmuş, yerlerde sürünen kurumu olarak burayı gösterir. Bu sert ten-

kitte kişisel tecrübesinin de rol oynadığı söylenebilir. Ancak nasıl bir yükseköğretim tahayyül ettiğine dâir de öneriler hayli sığdır.

Modern eğitimin krizleri karşısında, Topçu'nun teorik bakımdan tutarlı bir kavramsallaştırma inşa ettiği söylenemez. Elbette ahlâkî alanda “isyan ahlâkının”, “hesap sormak ve hesap vermek” ilkelerini teorize etmesi büyük bir değerdir. Ancak Topçu'nun tümel eğitim dünyasını kavramsallaştırması karşısında tikel alt alanlara yönelik yorum ve söylemleri kısmen muğlak görülmektedir. Bunun yanında ise kişiye, ferde yönelik tespit ve tavsiyeleri canlı ve etkileyicidir. Elbette bu kavrayış filozofça bir yaklaşımdır ve bu zaviyeden mükemmeldir. Tabiidir ki, bu tümel mantıkî düzlem ve üslup bilinçli bir tercihtir. Nefsini tanımadan toplum ve devlet kurtarıcılığına soyunan kişilerin tutarsızlıklarına işaret etmesi yönüyle, Topçu'nun eğitim yazılarının anlamlı ve bir o kadar da popülist ve pragmatik metinler olduğuna hükmedilebilir. Nurettin Topçu, Ziya Gökalp'ten sonra popülist düşüncenin en önemli temsilcisi olarak da görülür (Öğün, 1992, s.191). Böylesi bir eğitim teorisyen ve aktivistinin, ciddî bir manevî bunalım ve buhran yaşayan eğitim sistemimizin her düzeydeki ilgililerince ve yeni nesillerce okunması, yorumlanması ve belki de yeniden inşa edilmesi çözüm arayışlarına anlamlı katkılar sunacaktır.

Kaynakça

Akyüz, Y. (2014, Kasım). Hocam Nurettin Topçu'ya göre eğitimimizin milli ve nitelikli olmasının karşısındaki engeller. *Çağın Sorunları Karşısında Eğitim Sempozyumu*'nda sunulan bildiri, Bayburt: Bayburt Üniversitesi Yayınları.

- Alver, K.(2006). Anadoluculuk ve Nurettin Topçu. *Hece Dergisi*, 109, 225-259.
- Ayverdi, S. (1976). *Millî kültür meseleleri ve maârif davamız*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Başgil, A. F. (1954). *Din ve laiklik*, İstanbul: Türkiye Yayınları.
- Başgil, A. F. (1993). *Gençlerle baş başa*, İstanbul: Yağmur Yayınlar.
- Bilgiç, E. (1986). *Maârif Dâvâmız*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Cündioğlu, D. (7 Ocak 2007). Nurettin Topçu hakkında bir hatıra. *Yeni Şafak*. 8.
- Deren, S. (2006). Millî eğitim üzerine muhafazakâr görüşler. A. Çiğdem (Ed.), *Modern Türkiye’de siyasî düşünce: Muhafazakârlık içinde* (s. 604-615). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Doğan, A. (2006). *Osmanlı aydınları ve sosyal darwinizm*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Gündüz, M. (2013 Kasım). Cumhuriyet döneminde din eğitimi ve imam hatiplere muhafazakâr eleştiriler. *100. Yılında İmam-Hatip Liseleri Uluslararası Sempozyumu*’nda sunulan bildiri, İstanbul.
- Halman, T. S. (2006). Gerçek öğretmen. *Hece Dergisi*, 109, 385-388.
- Büchner, L. (2012). *Madde ve Kuvvet*. (B. Tevfik, A. Nebil, Çev.). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Mollaer, F. (2009). Nurettin Topçu için bir entelektüel biyografi denemesi. İ. Kara, (Ed.), *Nurettin Topçu içinde* (22-62). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Müftüoğlu, F. (2004). *Maârif meseleleri (Felsefî esaslar-târihî perspektif-mevcut durum ve aykırı çözüm teklifleri)*. İstanbul: Ötüken

Yayınları.

Kara, İ. (Ed.). (2009). *Nurettin Topçu*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Öğün, S. S. (1992). *Türkiye’de cemaatçi milliyetçilik ve Nurettin Topçu*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Safa, P. (2003). *Eğitim, gençlik, üniversite*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Şahin, M. (2006). Evet, İsyân Ahlâkı ya da Merd-i Müminin İsyânı. *Hece Dergisi*, 109, 65-71.

Şehsuvaroğlu, L. (2002). *Nurettin Topçu*. Ankara: Alternatif Yayınları.

Topçu, N. (1939). Rönesans Hareketleri. *Hareket Dergisi*, 1, 1-8.

Topçu, N. (1961). *Yarınki Türkiye*. İstanbul: Yağmur Yayınları.

Topçu, N. (1967). Başgil. *Hareket Dergisi*, 17, 25-30.

Topçu, N. (1998). *İradenin Davası*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Topçu, N. (1969). *İslâm ve insan*. İstanbul: Hareket Yayınları.

Topçu, N. (2010). *Türkiye’nin maarif davası* (6. baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.

Topçu, N. (1965). *Var olmak*. İstanbul: Hareket Yayınları.

Turhan, M. (1958). *Garplılaşmanın Neresindeyiz?*. İstanbul: Türkiye Yayınevi.